

Emlékezés Papp Károlyra születésének 100. évfordulóján

Dr. Bogsch László*

Hozzátartozik emberi sajátosságunkhoz, hogy ugyanazt az eseményt, amely többünk szeme előtt ment végbe, ketten sem tudjuk pontosan egyformán vázolni. Mindenki saját szemszögéből, saját szemüvegén keresztül látja az eseményeket. Minden tárgyilagosságra törekvés mellett is lesznek olyan vonások az események általunk vázolt sorozatában, amelyek eltérnek embertársunk eseményleírásától, noha éppen olyan őszintén törekedik a tárgyilagosságra, mint mi magunk, s ugyanolyan pontosan és történelmi hűséggel igyekszik megörökíteni a történések egymásutánját.

Még reménytelenebb és nehezebb a helyzetünk akkor, ha személyről kell megemlékeznünk, valakinek hivatásbeli és magánemberi arcképét megfestenünk. Az emberi arckép megfestésének feladata — sokan úgy hiszik — könnyebbé válik, ha hosszabb idő választ el bennünket modellünk születési évétől. Éppen ezért a 100. születésnap alkalmából történő megemlékezések rendszerint már a tárgyilagosság igényével léphetnek fel.

Száz évvel ezelőtt 1873. november 4-én született PAPP Károly és 90 évnyi életút után 1963. június 30 án hunyt el. Halála után, mint asszisztenciája leghosszabb időt oldala mellett töltött és legidősebb tagjára, rám hárult a feladat, hogy a Magyarhoni Földtani Társulat közgyűlésén megemlékezzem róla. A közelmúlt napokban pedig PAPP Károly tanítványainak és a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakcsoportjának kezdeményezésére 100. születésnapja alkalmából felkerestük sírját szülőfalujának, Tápióságának csöndes és nyugalmas békét árasztó temetőjében. Itt Társulatunk és a

* Elhangzott a MFT Tudománytörténeti Szakcsoportjának 1973. november 9-én tartott ülésén.

Magyar Földrajzi Társaság csokrai mellé helyezték a kegyelet virágait a tápiósághi általános iskola felső tagozatának tanulói is. Az ifjúságnak PAPP Károly egyéniségéből a jó gyakorlásának megnyilatkozását igyekeztem példaképül állítani. S ekkor jöttem rá arra, hogy a 100. születésnap időtávlatra PAPP Károly esetében nem jelentheti a megfelelő tárgyilagos perspektíva bizonyítását. Halála tíz évvel ezelőtt tett pontot a hosszú és fáradságos életút végére. A vele töltött közel két évtizedes egyetemi „hivatali” idő s az azóta fennállott levelezés az ember PAPP Károly vonásait sokkal részletesebben modelláltan állította előlem, mint a geológusét és professzorét. A geológus és professzor munkássága ott áll hátrahagyott műveiben s hirdeti a lelkiismeretes kutatót, aki korának iskolái szerint az adott lehetőségek között fektette le tudományos kutatásának eredményeit.

De vajon csak ennyiből áll-e a 9 évtizedes emberi lét küzdelmének értelme? Csak a hátrahagyott nyomtatott betű, az előbb-utóbb mégis csak elavuló tudományos eredmény, az az egy-két szerény téglá a tudomány egyre magasabbra törő épületében jelenti egy ember életének egészét? Az a hallhatatlanul bonyolult, nagyon sok összetevős emberi alkat a maga fiziológiai és psychés hatásaival elhanyagolható mennyiség-e akkor, amikor egy hosszú emberi életről szeretnénk képet alkotni? Meg kell vallanom, hogy PAPP Károly képének megrajzolásában erősen gátol az az érzelmi vonás, hogy a hivatalos kapcsolat lazulásával és élete utolsó, közel két évtizedében a csupán emberi kapcsolatok erősebbé válásával, falusi otthonának megismerésével és ennek a pesti lakással való összevetésével, egyre inkább megtanultam, miért kell PAPP Károlyt személyében őszintén tisztelni és a szív melegével egyre jobban megszeretni.

Milyen nehéz a személyiség arcképének megrajzolása akkor, amikor az elemzendő személyiséget csak a férfikor delelőjén ismerjük meg! Akkor, amikor már közzszájon forgó hamis vagy igazi jelzők és történetkéik kapcsolódnak a megismert személyiséghez és bennünket korban egy harmad évszázad „generációs differenciája” választ el. Azonkívül pedig a világtörténelem fergeteges árama, amelyet mi még a serdülőkort sem igazán elérve éltünk meg, míg modellünk életét alapjaiban megváltoztatta, gyökeresen fölfordította.

Azok a munkatársai, akik kisebb korkülönbséggel és már korábbi évekből ismerték PAPP Károlyt, vidámabbnak és kedélyesebbnek mondták, mint KUTASSY Endre, HORUSITZKY Ferenc és jómagam, akik már csak az első világháború utáni időben kerültünk PAPP Károly előadásaira illetve asszisztenciájába. Ekkor kissé már önmagába fordult, zárkózott és nehezen fölmelegedő, de mindig nagyon udvarias és a végtelenségig jóindulatú egyéniségként ismerjük meg PAPP Károlyt, Tápióságh szülőltjét.

Tápiósághról 1926-ban PAPP Károly a Nemzetközi Geológus Kongresszus madridi ülészakára utazik. A vasútállomással sem rendelkező kis faluból a háborútól megkímélt s egy régi monarchia csillogását még megőrzött Spanyolországba. Ez a kontraszt tovább erősödik, amikor 1929-ben Dél-Afrikába, majd 1933-ban Észak-Amerikába utazik.

A gazdagok országaiból visszatérve átszenvedi az anyagi függőségnek azt a sok keserves érzését, amelyek elviselése valóban nem járulhatott hozzá kedélyének megjavításához. Nagy anyagi áldozatokkal igyekszik otthoni „birtokán” minél tökéletesebb mintagazdálkodást megvalósítani. Anyira szeretett Tápió völgyi községe népének jólétét óhajtotta volna példaadó gazdálkodásával emelni. Azonban Budapestről irányítani új módszerekkel, az újhoz nem szokott

emberekkel egy kis gazdaságot: eleve nem sok reménnyel kecsegtető feladat. A nehézségekről értesültünk mi is, mint professzorunk gépirói. Rengeteg beadványt írtunk le a „tápiósághi kisbirtokos” nevében különböző hatóságokhoz, amelyek célja végeredményben mind a tápiómenti község lakói jólétének emelése volt. Eredmény természetesen legtöbbször nem volt s így ugyanazon ügyben ismételten is mindent megkísérelt PAPP Károly, hogy községének fölemelkedését elősegíthesse.

Végtelen puritánságával és nagyfokú szerénységével soha nem saját előnyét helyezte előtérbe, hanem mindig másokét.

Nem ismerte a társadalmi diplomácia fegyvereit — sőt, nem is kívánta ezeket megismerni, még kevésbé alkalmazni. Ohajait, kéréseit, javaslatait ezért mindig világos okfejtéssel, a józan észre számítva terjesztette elő. Hitte, hogy embertársainak megbecsülésével, a jónak gyakorlásával, a kívánságok jogos voltának bizonyításával és a ratióra való hivatkozással sikert érhet el. Sajnos nagyon ritkán volt így! Nem hitt ezzel szemben az emberi aljasságban. Ebben viszont, sajnos nem ritkán volt része!

Különös jellegzetessége életünknek, hogy a basilioi rágalom-ária módszere, vagy a „calumniari, semper calumniari”-elv milyen igazságtalanul és milyen gyakran mutatkozik eredményesnek. S mily különös, hogy ez a módszer legtöbbször éppen azokkal szemben eredményes, akik jószándékkal, jóhiszeműséggel és önzetlenül igyekeznek embertársaik segítségére lenni.

Miután senki sem lehet tökéletes, világos, hogy PAPP Károly emberi tulajdonságai között is akadtak hibák. E hibák eredete sokszor rossz befolyásolásra vezethető vissza. Itt magam is csak hallomásra utaltam továbbíthatom, hogy közvetlenül az első világháború utáni években kerültek környezetébe olyanok, akik követelőzésekkel PAPP Károlyt — sajnálatos módon — népszerűtlen gesztusokba sodorták. Ezzel kari tekintélye szenvedett csorbát. Legsaajnálatosabb talán az a tény volt, hogy a legközelebbi rokon-tanszék professzorával való baráti kapcsolatát árnyékkolták be felhők. Sajnos, a felhők eloszlása túl hosszú idő után következett csak be. A „felhős állapot” valóban nem volt kívánatos ugyan, de az érdekelték mindketten betartották a „kötelező játékszabályokat” s így végeredményben helyrehozhatatlan konfliktus nem támadhatott.

Ugyancsak hallomásból utalhatok arra a lelki törésre, amelyet az első világháború után az ország területe 2/3-ának s ebben főleg Erdélynek elvesztése okozott PAPP Károlynak. Mindezen egy pillanatig sem csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy PAPP Károly nevéhez fűződik az Erdélyi Érchegeység „arany négyszöge”-nek földtani értelmezése, csakúgy, mint a kissármási földgáz feltárása. Ilyen eredmények elvesztése természetesen lelki töréshez kell, hogy vezessen. A kissármási földgáz feltárása századunk első évtizedében a földtan és a közgazdaság szempontjából egyaránt szenzációnak számított.

A kötekedők ugyan akkor is azt hangoztatták, hogy nem érdem földgázt találni akkor, amikor kálisóra történt a kutatás. Miután azonban előzetesen nem történtek fúrások és az Erdélyi-Medence mélye teljesen ismeretlen volt, megítélésem szerint az Erdélyi-Medencében az akkori kutatási módszerek alapján antiklinálist megállapítani mindenképpen magasfokú tudományos teljesítmény. Ez pedig PAPP Károly érdeme volt. Ne felejtjük el, hogy mindez közel 70 évvel ezelőtti ismeretanyag alapján, kalapáccsal és bányászíránytűvel való „műszerezettség” mellett történt. A maga kb. napi 1 millió köbméternyi földgázhozamával a kissármási akkoriban Európa egyik legjelentősebb földgáz-

kútja volt. Külön érdekessége és nevezetessége a kútnak, hogy hozama több évtizeden keresztül alig csökkent.

PAPP Károly biztosan nem volt hiú ember, de nyilvánvalóan fájtak neki a kissármási gáz föltárásában való érdemének lekicsinylésére vonatkozó itt-ott elhangzó megjegyzések.

(Önkéntelenül is összehasonlításul kínálkozik Hajdúszoboszló esete. Lényegesen nagyobb fokú megkutatottság mellett, a szénhidrogénre mélyesztett fúrás a hajdúszoboszlói gyógyvizet hozta felszínre. Hány tíz- és tízezer embernek hozott gyógyulást vagy legalábbis hosszabb-rövidebb ideig tartó tünetmentességet a betegségben a hajdúszoboszlói gyógyvíz. Vajon a meggyógyult betegek is azt kifogásolják, hogy szénhidrogén helyett gyógyvizet fakasztott a fúrás?)

Magyarország 1 : 900 000 méretű földtani térképének LÓCZY Lajos hátrahagyott kéziratok anyagának alapján az első világháborút követő infláció kellős közepén történt kiadása ugyancsak olyan érdem, amelynek jelentőségét senki sem vitathatja el PAPP Károlytól, aki nem akarja magára zúdítani az igazságérzet legnagyobb fokú hiányának vádját. PAPP Károly a térkép kiadásával nemcsak LÓCZY Lajos évtizedeken keresztül gyűjtött anyagát mentette meg az ismeretlenségben való elenyészéstől, hanem a tanítómestere iránti ragaszkodásáról és hálájáról, valamint saját magas erkölcsi felfogásáról is tanúskodó hitet tett.

Van PAPP Károly működésében egy olyan esemény is, amely sem dicséretben nem részesült, sem támadások oka nem lett. Ehhez, az Egyetemi Földtani Intézet gondozásában kiadott Földtani Szemle c. folyóirathoz sok munkája fűződött. Bár a szerkesztés gondos és jó, a cikkek többsége kitűnő, a folyóirat, sajnos, mégis a feledés homályába merült. Szerzői közül NOPCSA Ferenc id. és ifj. LÓCZY Lajos, ROZLOZSNIK Pál, TELEGDI ROTH Károly és maga PAPP Károly is fémjelzi a Földtani Szemlét. Az inflációs időkben kiadott első számok (1921, 22, 23, 24) után nagyon rendszertelenül és ritkán jelentek meg a következők. Bibliográfiai szempontból súlyos hiba csúszott be: azonos cím, kötet- és füzetszám mellett jelent meg a magyar és idegen nyelvű kiadás, különböző években, sőt különböző tartalommal.

Ma, amikor az Eötvös Loránd Tudományegyetem minden földtudományi tanszékének jelentős csereszonya van, látjuk csak igazán milyen komoly jelentőségű lehet a jól szerkesztett és idegen nyelven is kiadott, nemzetközi cserére alkalmas folyóirat. A Földtani Szemle szép kiállítású és tartalmilag, néhány cikktől eltekintve, nagyon színvonalas és értékes tanulmányaival büszkesége lehetett volna nemcsak az említett tanszékeknek, hanem egész egyetemünknek is. Sajnálatos, hogy a teljes anyagi lehetetlenülés s az előbb említett érthetetlen bibliográfiai lapsus a Földtani Szemle megjelent füzeteit is a teljes érdektelenség homályába süllyesztette. A bibliográfiai hiba annál is inkább érthetetlen, mert PAPP Károly nevéhez fűződik a Földtani Közlöny legjobban szerkesztett, legterjedelmesebb és egyidejűleg két nyelven kiadott kötetei megjelenésének érdeme. Az anyagi lehetetlenülést jól jelzik az egyes füzetek árai is: az 1. füzet, amely 1921-ben jelent meg, 100 korona, az 1922-es kiadású 2. füzeté, bár terjedelme jóval kisebb, már 500 korona, az 1923-ban megjelent 3. füzeté 3 ezüst korona, a 4. füzeté (megjelenési éve 1924) 3 arany korona. Az 5. füzet 1928-ban jelent meg, ára 5 pengő, a 6. pedig már csak 1943-ban, ugyancsak 5 pengős áron. Ez a hat füzet alkotja a magyar kiadás I. kötetét, a II. kötetből csak egy füzet jelent meg 1944-ben, „Emlékfüzet PAPP Károly 25 éves tanári működéséről.”

Az idegen nyelvű kiadás I. kötetéből mindössze 2 füzet jelent meg. Az 1. füzet 1927-ben 3 német, 1—1 angol és francia szövegű tanulmánnyal közel 100 oldal terjedelemben, sok melléklettel 10 svájci frankos áron. A 2. füzetben 4 német nyelvű cikk van. Ennek a füzetnek a terjedelme is kb. ugyanannyi ugyanolyan áron. Megjelenési éve 1932. 1931 és 1944 között összesen tehát 9 füzet jelent meg, az első évek után rendszertelenül s ezzel a vázolt bibliográfiai hibával. Ha a Földtani Szemle kiadása rendben folyhatott volna, ma már túl lennénk az 50. füzetén.

PAPP Károly a Földtani Szemlében közölt cikkében a hazai szintváltásokkal is részletesen foglalkozott. A süllyedő és emelkedő területről térkép-vázlatot is készített. Ennek a munkának eredményes folytatója BENEDEFY László.

Nyugdíjazása után is érték PAPP Károlyt még igaztalan támadások. Máig is azt remélem, hogy nem szerzett ezekről tudomást.

Sokszor tett úgy, mintha dolgokat, amelyek bántották vagy bosszantották, nem is vett volna észre. Az egyre inkább befelé forduló lélek valamilyen saját-ságos védekezési megnyilvánulása volt ez nála.

Voltak olyan hangok is, hogy LŐRENTHEY Imre váratlanul bekövetkezett halála után ő akadályozta meg az Őslénytani Tanszék betöltését. A leghatározottabban meg kell mondanom, hogy PAPP Károly évek hosszú során át beadványokkal, kari ülési felszólalásokkal szorgalmazta az őslénytani tanszék betöltését. Eleinte KADIĆ Ottokár magántanár, majd c. rendkívüli tanár személyét hozta javaslatba. Azt hiszem, irattári munkával sem nagyon sikerülne már ma kibogozni, hogy a sikertelenségnek a pénzügyi oldal, a rendkívül takarékosági rendszabályok mellett (gróf KÁROLYI Gyula miniszterelnök takarékosági okból reggelenként pesti lakásából a Lánchídon át gyalog ment a Miniszterelnökség várbeli épületébe, az egykori Sándor palotába) volt-e valamilyen más, KADIĆ Ottokár ellen irányuló élet.

Kb. 1934-ben PAPP Károly áthabilitáltatta Szegedről GAÁL Istvánt, mint magántanárt. A minisztériumnak azonban tudomására jutott, hogy GAÁL István dévai tanár korában szabaddkőműves volt s így a Karon lege artis elfogadott magántanári próbaelőadás után sem volt hajlandó GAÁL Istvánnak a magántanári venia legendit megadni. A GAÁL István személye körüli hercehurcáról tőle személyesen hallottam, mert PAPP Károly túl korrekt és tapintatos volt ahhoz, hogy harmadik személlyel kapcsolatos kellemetlen személyi vonatkozású dolgokat közszájra adott volna. Hasonlóképpen KADIĆ Ottokártól hallottam már hallgató koromban személyesen (3 nyáron át résztvettem barlangtani ásatásaiban) PAPP Károlynak azon fáradozásairól, hogy őt az őslénytani tanszékre kineveztesse. Azok számára, akik az államháztartás akkori gondjait nem ismerték saját bőrükön, a klebelsbergi koncepciók mellett (a kultusztárca költségvetése állítólag fölülmulta a honvédelmi tárcáét) különösen elképzelhetetlen, hogy a művelődésügyi minisztérium akkori elődje éppen az őslénytani tanszék betöltésénél érvényesítette a takarékoság elvét.

Egyébként az Őslénytani Intézet, mint a Kár egyik önálló költségvetési egysége, mindvégig fennállott, tansegédszeméllyel (BARTKÓ Lajos barátom ott volt tanársegéd, majd utána az ostrom idején aknatalálat következtében elhunyt BALOGH Rózsa Györgyike, s díjtalan tanársegédi minőségében az éppen akkor végző EYSZRICH Rózsi), hivatalsegéddel, saját dotációval csak éppen professzor nélkül. Nagyon érdemtelen az a gyanúsítás, hogy az óraadói díjak miatt nem szorgalmazta PAPP Károly az őslénytani tanszék betöltését.

A tanszék pontosan 30 éves vakanciájából PAPP Károly csak néhány éven át tartott előadásokat az őslénytanból. Azt is két sorozatban. A 30-as években másodsor megindított előadások beszüntetésével (ekkor már asszisztenciájába tartoztam s így saját kijelentéseiből tudom) éppen GAÁL István kinevezését és a tanszék betöltését kívánta volna elérni. Azonkívül pedig nem ismerte a pénzéhiséget s nem szorult rá az óraadói díjakra. Puritánsága sem tette volna számára lehetővé a pénzügyi haszonlesést.

Kétségtelen, hogy a jóság gyakorlása és az erőszakoskodás bajosan férhet össze. PAPP Károly az előbbit választotta, már csak azért is, mert „születési hibájaként” volt tapintatos és nem harcias egyéniség.

Amikor 100. születésnapján PAPP Károly emlékét fölidézem, mindenekelőtt a jót gyakorló ember emlékét kívántam fölidézni. Életútját, tudományos munkásságának eredményeit közölt cikkeinek jegyzékével együtt éppen úgy ismertettem a Földtani Közöny 95. évfolyamában megjelent nekrológomban, mint tanári mőködésének lényegét is. Ott talán kevesebb érzést engedtem megnyilatkozni. Ma — nem tagadom — a szívemből szerettem és tisztelt, sajnos, sokszor félreismert PAPP Károly emberi arcképét szerettem volna felidézni. Biztosan kedves emlékül azoknak, akik szerették és az egyre ritkább jót gyakorló ember példaképül azoknak, akik őt már nem ismerték. Olyan férfiú arcképét, akiről ma már megállapíthatjuk: 90 évet felölelő élete folyamán mindig hú volt önmagához.